

DĚJINY KNIHY A TISKU

Základní pojmy:

písmo; psací látky; psací náčiní; tvar knihy; výzdoba knihy; vazba knihy; knihtisk; péče o fond starých tisků v SVK PK; přehled hlavních exponátů

Písmo

Písmo tvoří grafické znaky pro zachycení myšlení a řeči, které umožňují přenos myšlenek a řeči v prostoru a čase. Dnes používané písmo antikva (též méně správně latinka) se vyvinulo z písma starověkého Říma. Původní latinské písmo se skládalo pouze z velkých písmen (majuskule), která se psala mezi dvě linky. Malá písmena (minuskule), která se píší mezi čtyřmi linkami, se objevila až později. Kromě písma slavnostního, kterým se psaly hlavně knihy, se postupem doby vyvinulo písmo, kterým bylo možné psát rychleji, tzv. písmo užitkové (zběžné, listinné, kurzivní).

Od 12. století došlo postupně k zalomení tvarů písmen. Tomuto písmu říkáme písmo gotické, ale jeho základem je opět písmo starověkého Říma. V rámci gotického písma opět rozeznáváme písmena velká a malá, písmo knižní a zběžné (kurent).

Gotické písmo se používalo hlavně ve střední Evropě. V českých zemích se od počátků národního obrození koncem 18. století objevily snahy o zavedení antikvy, které vyústily roku 1848 do nařízení, aby se české učebnice tiskly antikvou. V Německu se gotické písmo používalo až do druhé světové války.

Psací látky

Staří Egypťané psali knihy na třtinu, kterou nazývali papyrus, řecky biblos. Knihy psané na papyrus měly tvar svitku, popsaného ve sloupcích pouze po jedné straně. V českých zemích se papyrus jako látka na psaní nikdy nepoužíval. V Přední Asii se od starověku psaly knihy na vydělané zvířecí kůže zbavené srsti, nazývané pergamen. Od 4. století se pergamen rozšířil i v Evropě. Nej kvalitnější pergamen byl získáván z kůží právě narozených jehňat a na obsáhlou knihu bylo třeba až několik set kůží. Výhodou bylo, že se na pergamen mohlo psát po obou stranách.

Nejrozšířenější látkou, na kterou se psalo a později tisklo, se stal papír. Název byl odvozen od papyru, ale jedná se o naprosto odlišný materiál. Papír byl vynalezen kolem roku 100 n. l. v Číně, kde se vyráběl z hadrů. Z Číny se výroba papíru prostřednictvím Arabů rozšířila do celého světa. V Čechách byla první spolehlivě doložená papírna založena na Zbraslavi roku 1499, ale na dovážený papír se v Čechách psalo vedle pergamenu již od počátku 14. století. K převaze papíru nad pergamenem došlo po vynálezu knihtisku, neboť papír je pro tisk vhodnější než pergamen a kromě toho lacinější. Od roku 1799 se papír vyrábí strojově, od poloviny 19. století se k výrobě místo hadrů používá celulóza a chemické bělení. Takto vyrobený papír je lacinější, ale nekvalitní a snadno podléhá vlivům znečištěného ovzduší.

Psací náčiní

Na papyrus se psalo seříznutým rákosem. Od 7. století se při psaní na pergamen používala pera přiříznutá

z ptačích brků, stejně tomu bylo při psaní na papír. Kovová pera se ve větší míře používají až od 19. stol. Inkoust se ve starověku vyráběl ze sazí a lepkavé gumy, od středověku se nejčastěji používal inkoust z duběnek a skalice, který, pokud nebyl správně namíchan, časem vybledl nebo zhnědl a ničil psací podložku podle toho, zda v něm převládla zásaditá nebo kyselá složka.

Tvar knihy

České země se seznámily s knihou v době, kdy měla již tvar středověkého kodexu. Tento tvar vznikl přeložením pergamenového listu ve dvojlist a několik dvojlistů vložených do sebe tvořilo složku neboli vrstvu. Takto vzniká dodnes i tvar knihy papírové. Od konce 15. stol. se knihy označovaly podle toho, kolikrát se papírový arch přeložil, neboť na tom závisela velikost knihy neboli formát. Při jednom přeložení se nazývá folio, při druhém přeložení kvart, při třetím přeložení osmerka. Protože však výchozí archy neměly jednotné rozměry, i vzniklé knihy stejného formátu mohly mít různou velikost, shodovaly se pouze v počtu listů ve složce vzniklé z jednoho archu. V současnosti je formát knihy označován podle výšky a šířky v centimetrech.

Středověká psaná kniha většinou neobsahovala jméno autora díla a při označení názvu si písaři počínali libovolně. Proto se rukopisy určují hlavně dle svého počátku nebo zakončení. První tištěné knihy napodobovaly rukopisy, titulní strany tak, jak je známe dnes – s označením autora, názvu, s údaji o místě vydání, nakladateli a roku vydání – se používají od počátku 16. století.

Výzdoba knih

Nejčastější výzdobu tvořily rubriky a iniciály. Rubrikou se původně nazývalo zdůraznění písmena nejčastěji červenou barvou. Iniciály označovaly jak počátek knihy, tak i kapitoly či odstavce. Jednalo se o počáteční písmena, která měla větší rozměr než následující text a byla vyzdobena různými motivy v duchu výtvarného stylu své doby.

V románském slohu 11.–13. století jsou iniciály zdobeny většinou rostlinnými ornamenty s figurálními prvky, objevuje se i zlacení iniciál. Celé textové strany bývají záramovány. Románská knižní výzdoba navázala na umění byzantské, písmo, ornament i malba tvoří jeden celek, výjevy jsou lineární a plošné, bez perspektivy, základem je kresba kolorovaná barvami.

Gotický sloh ovládal výzdobu rukopisů 14.–15. století. Bohaté iniciály, v nichž vlastní písmeno téměř zaniká, se staly pravidlem, rozviliny a úponky vybíhající z iniciály často rámuje celou stranu. Postavy jsou protáhlé, plastický tvar a prostor je vyjadřován barvou. Středověk neměl rád volné plochy, a proto je zdobil výzdobou, která často s obsahem knihy nesouvisela.

Renesanční výzdoba byla ovlivněna antickým uměním, iniciály jsou provedeny v živých barvách, někdy i se zlatem a jsou většinou záramovány do čtverce. Renesanční prvky, např. portréty, se v českých zemích uplatňovaly při výzdobě pozdně gotických reprezentativních rukopisů pro bohoslužebné účely, např. kancionálů, které vznikaly ještě v 16. a 17. století. Od románského období byly rukopisy zdobeny i samostatnými obrazy, které ve středověké knize zaujímalý celou stranu.

Ruční výzdobu knih rubrikami a iniciálami v gotickém nebo renesančním slohu převzal ve svých počátcích knihtisk. Postupně se však rozvíjel svébytný způsob výzdoby tištěných knih pomocí grafických technik. Nejprve byl využíván dřevořez, při němž se obraz otiskuje z vyvýšených ploch jako u knihtisku, to znamená, že obraz i text mohly být tištěny současně. Největšího rozkvětu se dřevořez dočkal v 15. a 16. století v období gotiky a renesance.

V 17. a 18. století se k výzdobě knih používal dokonalejší mědiryt, jehož podstatou je otisk barvy z prohloubených míst, tj. tisk z hloubky, potřebující větší tlak. Tato technika nemohla být tištěna současně s textem, mědirytinové ilustrace bývají proto umístěny na přílohách nebo tištěny dodatečně. Mědiryt byl hlavní výzdobnou technikou v období baroka, rokoka a klasicismu, dřevořez byl v tomto období používán pro drobné ozdobné prvky tisků. Protože výzdoba knihu zdražovala, byla používána na našem území hlavně v cizojazyčných tiscích, které měly vyšší odbornou i reprezentační úroveň. Na počátku 19. století byl mědiryt nahrazen ocelorytem, který je založený na stejném principu, ale je odolnější, a proto z něho mohlo být vyrobeno více kvalitních otisků.

Nejmladší a zároveň nejrozšířenější grafickou i tiskařskou technikou je tisk z plochy, původně založený na odpuzování materiálů, např. vody a mastnoty. V tomto případě se místa, která se nemají otisknout, namočí a tím odpuzují mastnou tiskařskou barvu.

Vazba knih

Vazba knih má především ochránit knižní blok před poškozením. V období středověku byla kniha drahá,

a proto byla i vazba zdobena drahými kovy a drahokamy. S rozvojem knihtisku došlo ke zlevnění knihy a výzdoba vazby se přizpůsobila. Podstatu knižní vazby však tvoří desky chránící knižní blok a jejich výzdoba, ale sešití knižního bloku, tj. spojení všech listů v jeden celek, které je zakryto při vnějším pohledu pokryvem desek a hřbetu a zevnitř přídešťími a před-sádkami. Vazba rukopisných knih na našem území patří do období románského a gotického. Gotická výzdoba je i na vazbách prvotisků z druhé poloviny 15. století.

Běžně zastoupené vazby ve fondech SVK PK patří k levnějšímu typu gotické výzdoby, dřevěné desky jsou pokryty telecí, hovězí nebo vepřovicovou usní (vyčiněnou kůží) zdobenou slepotiskem, tj. otištěním nahřátých kovových kolků do usně. Středy a rohy jsou pokryty kovááním, které chrání ozdobný pokryv desek před poškozením, neboť ve středověku knihy na policích ležely. Spony měly zajistit pevné stisknutí desek a tím ochránit listy před vnějšími škůdci a prachem. Knihy velkého formátu byly nastálo uloženy na čtecích pultech, ke kterým byly připevněny řetězy. Přikované knihy se latinsky nazývaly libri catenati, takováto knihovna, pocházející z latinské školy, se zachovala např. v Jáchymově.

Renesanční vazby 16. a počátku 17. století jsou lehčí a jemnější, vazba je technicky zdokonalená, ochranná gotická zařízení, např. řetězy, mizí, kováání je vylehčeno. Na desky se kromě dřeva začíná používat i lehčí lepenka, která se pokrývá pergamenem nebo jemněji zpracovanou usní. Povrch se zdobí slepotiskem za pomoci kolků, válečků a zlacením. Ke zlacení je třeba pozitivní řezba kolků a válečků, aby pozlacená místa byla vyhloubena a nedošlo k otírání zlata. Hlavním znakem renesanční vazby je výzdoba, v níž se objevují

typické antikizující ornamenty a figurální kolky. Kromě usňové a pergamenové vazby se rozšířila lacinější vazba polousňová, tj. useň zdobená slepotiskem pokrývá hřbet a dosahuje pouze do poloviny dřevěných desek.

Barokní vazby se objevují v 17. a 18. století, dřevěné desky bývají potažené světlou kůží se slepotiskovou výzdobou, jejíž ornamentální pásy mají naturalistický charakter. Hřbety knih byly v období baroka bohatě zdobeny a popisovány, protože knihy na regálech byly stavěny hřbetem k očím návštěvníků. Pro zajištění jednotného vzhledu interiérových barokních knihoven docházelo hlavně v klášterech k natření a popsání hřbetů starších gotických a renesančních vazeb, které tím byly poškozeny.

Krásné barokní vazby využívaly v 18. století kromě kůže různé textilní materiály, drahé kovy, sklo a drahokamy. Za jejich ohlas je možné považovat vazby modlitebních knih z 19. století. Ne všechny historické vazby se zachovaly, velká část starých knih má původní vazbu zničenou a je převázána do jednoduchých novodobých vazeb.

Nakladatelské vazby, tj. vazby společné pro celý náklad knihy, byly do 18. století spíše výjimečné, knihy se obvykle prodávaly nerozřezané v tiskařských arších a majitelé si je dávali vázat podle svého vkusu a finančních možností.

Majitelé také často do knih zapisovali svá jména. Časem se informace o vlastnících počali umísťovat při vazbě na vnější stranu desek, takové označení se nazývá supralibros, nebo se do knihy vlepilo tištěné grafické označení vlastnictví nazývané exlibris. Tvorba grafických exlibris je v současné době uměleckým odvětvím, kterému se věnují jak umělci, tak sběratelé, sdružení ve Spolku přátel exlibris.

Knihtisk

Vynález knihtisku se řadí vedle objevení Ameriky k nejdůležitějším událostem, které znamenaly vznik nové dějinné epochy – novověku. Vynálezcem knihtisku byl Němec Johannes Gutenberg. Práce na vynálezu trvaly mnoho let, podstatou byla konstrukce licího strojeku na odlévání jednotlivých písmen, vynález liteřiny, tj. slitiny olova, cínu a antimonu pro odlévání písmen, konstrukce tiskařského lisu a vhodná tiskařská čerň. Pravděpodobně nejstarší zachovaný Gutenbergův tisk pochází z roku 1454, ale na vynálezu Gutenberg pracoval již od třicátých let 15. století. Objev byl zpočátku utajován, k rozšíření knihtisku v Evropě došlo až v 60. letech 15. století. Do konce 15. stol., včetně roku 1500, bylo vytištěno asi 27 000 titulů. Tyto tisky se nazývají prvotisky (inkunábule) a patří dnes k nejvíce ceněným tiskům nejen pro svoje stáří, ale i kulturní, uměleckou a obsahovou hodnotu.

Datum zavedení knihtisku do Čech je sporné. *Trojánská kronika*, považovaná dlouho za nejstarší český prvotisk, má ve svém závěru uvedeno "od narození syna božího počínáme Mcccclviii [=1468]", ale v současné době badatelé soudí, že tento údaj byl mechanicky přebrán ze zachované rukopisné předlohy a tisk sám byl dle použitého papíru vytištěn pravděpodobně v letech 1485–1486. První česká tiskárna, kde bylo od roku 1476 do počátku devadesátých let 15. století vytištěno celkem sedm dnes známých prvotisků a jeden odpustkový list, se nalézala v Plzni, neznáme však jméno jejího tiskaře. V Čechách se tiskárny v 15. století rozšířily do Vimperku, Prahy a Kutné Hory, na Moravě se tisklo v Olomouci a Brně. Do Plzně se knihtisk vrátil v roce 1498. Tiskař, který zde tiskl v letech 1498–1513, byl Slovák Mikuláš

Štětina, který používal přízvisko Bakalář, protože byl absolventem bakalářského studia v Krakově. Tiskl většinou drobné užitkové a osvětové tisky v češtině, např. cestopisy, beletrii a křesťansky orientovanou výchovnou literaturu, vytiskl však také první latinsko-český slovník.

Tisky vydané v letech 1501–1800 se nazývají staré tisky. Jsou ceněny opět nejen pro svoje stáří a obsah, ale i dle kvality tisku, výzdoby a vazby a také dle počtu zachovaných výtisků – čím méně se jich dochovalo, tím jsou vzácnější. Hranice pro určení prvotisků (konec roku 1500) a starých tisků (konec roku 1800) byly stanoveny mechanicky. V současné době se termín staré tisky nahrazuje termínem ručně tištěné knihy, ale časová hranice pro ručně tištěné knihy je obtížněji určitelná, protože zavedení mechanicky poháněných tiskařských lisů se liší nejen v jednotlivých státech, ale i v jednotlivých městech a tiskárnách. V západní Evropě byl obecně za hranici přijat rok 1830, v Německu 1840, v českých zemích rok 1860.

Období do roku 1618 bylo zlatým obdobím rozvoje české kultury včetně knihtisku. Postupně si jednotliví tiskaři přestali vyrábět matrice a jednotlivá písmena sami, ale kupovali je u velkých tiskařů. Nejvýznamnějším tiskařským a prvním nakladatelským podnikem českým byla v 16. stol. tiskárna Jiřího Melantricha, který působil jako tiskař v letech 1547–1580. K vrcholům jeho tiskařské činnosti patří pět vydání českého překladu bible z let 1549–1577 bohatě ilustrovaných dřevořezy. Byly určeny utrakvistům, tj. umírněným přívržencům přijímání podobojí stojícím v 15. století na straně Jiřího z Poděbrad. Dalším vrcholem Melantrichovy činnosti bylo vydání Mattioliho *Herbáře* v českém i německém překladu, také bohatě vybaveného dřevořezy. Po Melantrichově smrti se

tiskárny ujal jeho zeť Daniel Adam z Veleslavína, historik a profesor pražské univerzity, který již dříve u Melantricha publikoval svá díla a překlady významných děl do češtiny. Do roku 1599 vydal mj. nové, rozšířené vydání Mattioliho *Herbáře*, dále vydával a tiskl slovníky, právní, hospodářské a politické spisy i drobné užitkové tisky.

Významnou tiskárnou v předbělohorském období byla tiskárna Jednoty bratrské. Jejím největším počinem bylo v letech 1579–1594 vydání šestidílné *Bibli české*, známé dnes jako *Kralická bible*. Kralická bible nebyla v souladu s názorem Jednoty vybavena ilustracemi, ale text uprostřed strany je podrobně vykládán v obsáhlých poznámkách při okrajích stran.

Roku 1541 byla v Praze vytištěna Hájkova *Kronika česká*. Václav Hájek z Libočan líčí české dějiny od bájných počátků až do roku 1526 v přísně katolickém duchu a jako obhajobu šlechtických práv. Jeho volné nakládání s fakty bylo kritizováno již obrozeneckými historiky, ale přesto je možné Hájkovu kroniku považovat díky epickému zpracování za nejúspěšnější české kronikářské dílo, které bylo natolik populární, že v téměř nezměněné podobě bylo opět vytištěno v Praze roku 1819.

Po bitvě na Bílé hoře roku 1620 došlo v českých zemích v oblasti knižní kultury k hlubokému úpadku. Obnovená zřízení zemská Ferdinanda II. znamenala pro české země pohromu, protože kromě dědičného práva Habsburků na český trůn přinesla zrovnoprávnění němčiny s češtinou a povolení jediného, římskokatolického náboženství. Tlak na germanizaci začínající již v této době ilustruje fakt, že český překlad *Obnoveného práva a zřízení zemského v království Českém* z roku 1627 byl vytištěn pouze do strany 135, zbývající text v počtu několika set stran si čeští úředníci opisovali ručně. Jen ve fondu SVK PK se

nacházejí tři takto ručně dopsané exempláře a jeden úplný opis ze 17. století. Obnovené zřízení zemské pro Moravské markrabství z roku 1628 již vyšlo pouze německy. Nekatolické stavy a část poddaných se po bitvě na Bílé hoře vystěhovala, jezuité neúnavně ničili nekatolické knihy a nová produkce byla kontrolována katolickou cenzurou. V českých zemích kleslo množství i kvalita tisků. Úpadek se projevoval rozdílem mezi úpravou tisků určených pro vzdělané čtenáře a pro lid. Cizojazyčné odborné a reprezentativní publikace byly pečlivěji zpracovány a vybaveny ilustracemi, kdežto tiskárny zaměřené na širší veřejnost produkovaly tisky nízké úrovně. Pro podporu katolictví byla vydávána katolická literatura, hlavně knihy modliteb, kázání, kancionály (zpěvníky), tiskem se podporovala úcta k českým světcům, především k Janu Nepomuckému.

Nejznámějším ničitelem nekatolických knih se stal jezuita Antonín Koniáš (1691–1760), který jich dle vlastního přiznání spálil minimálně třicet tisíc. Koniáš zpracoval seznam závadných knih, který byl vydán opakovaně v letech 1729 a 1749 pod názvem *Clavis ... Klíč kacírské bludy k rozeznání otvírající*. Toto dílo dnes slouží nejen jako doklad katolické cenzury, ale též jako svědectví o existenci tisků, které se do dnešních dnů nedochovaly.

Od druhé poloviny 17. století se vlastenečtí katoličtí autoři v českých zemích soustředili na studium historických pramenů. Tiskem vyšlo např. latinské dílo B. Balbína, roku 1699 od J. F. Hammerschmida *Historie klatovská* a roku 1700 Beckovského *Poselkyně starých příběhů českých*, což je přepracované vydání Hájkovy *Kroniky české*. Nejvýznamnějšími tiskárnami byly tiskárny arcibiskupská a jezuitská v Praze.

Nekatoličtí exulanti odcházeli z Čech hlavně na Slovensko, do Polska a do Saska. Pro potřebu svoji, ale i pro tajné nekatolíky žijící v Čechách, vydávali v Polsku, Holandsku a hlavně v Sasku církevní literaturu – zpěvníky, kázání, dílo J. A. Komenského a v 18. století tři vydání tzv. *Hallské bible*. Komenského učebnice však byly opakovaně vydávány i katolíky, hlavně *Brána jazyků otevřená* a *Svět v obrazech*.

V českých zemích v 18. století pokračovala nízká úroveň běžné tiskařské produkce, stále vycházely hlavně jednotlivé modlitby, kramářské písně, modlitební knihy, kancionály, snáře, kalendáře, zároveň se však objevily první odborné návody pro širší veřejnost z oblasti zdravotní, zvěrolékařské a zemědělské. Osvícenství odstranilo roku 1773 jezuitský řád, bylo povoleno nekatolické náboženství a česká kniha se dala do služeb národního obrození v reakci na úsilí Vídně o poněmčení celého rakouského soustátí.

Na počátku národního obrození sehrálo významnou roli nakladatelství Česká expedice nakladatele a novináře Václava Matěje Krameria v Praze. Kramerius mj. vydával v letech 1789–1808 *Kramériusovy cí.s. k. pražské poštovské noviny*, později *Kramériusovy císařské král. vlastenské noviny*. Protože však chyběly finanční prostředky, byla významná díla národního obrození tištěna na nekvalitním papíru s nízkou typografickou úrovní, což silně ohrožuje jejich fyzický stav. V 19. století byla tisková produkce v českých zemích stále vícejazyčná, odborná literatura byla ve značné míře vydávána v němčině, ale od druhé poloviny 19. století i v této oblasti došlo k vyrovnání češtiny s němčinou s tím, že u jazykově českých tisků převážila jako písmo antikva.

Péče o fond starých tisků ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje

Ve fondu SVK PK je uloženo dle současného stavu poznání více než 600 rukopisů a rukopisných přívazků, 364 prvotisků a asi 17 000 starých tisků. Pocházejí z různých zdrojů, nejvýznamnějším historickým celkem ve správě SVK PK je knihovna plzeňského františkánského kláštera s 3 800 svazky starých tisků, která patří Provincii bratří františkánů.

Péče o staré tisky je náročná, je třeba udržovat stálé mikroklimatické podmínky, které vyžadují kolem 50 % relativní vlhkosti a teplotu kolem 18°C. Nejpoškozenější tisky je třeba restaurovat. Restaurují se pouze ty tisky, jejichž další používání by způsobilo fyzické zničení exempláře. Restaurování probíhá většinou tak, že se tisk rozebere na jednotlivé listy, ty se dle potřeby dezinfikují, mechanicky očistí, odkyselí, potrhané listy se zacelí přelepy japonským papírem, chybějící části listů se na papírenském sítu doplní papírovou kaší a nakonec se kniha nově převáže. Méně poškozené knihy jsou konzervovány, to znamená, že se snažíme zabránit jejich dalšímu poškozování, např. popraskání kožených obalů je možné předcházet natřením vhodnou tukovací směsí.

Restaurování i konzervování starých tisků je finančně velice náročné, proto se SVK PK snaží získat prostředky i od jiných subjektů. V letech 2004–2014 na restaurování 12 bohemikálních tisků přispěl program Plzeňského Prazdroje.

V letech 2009–2010 se provedlo restaurování třinácti starých tisků v jedenácti svazcích z prostředků tzv. Norských fondů.

Pro léta 2017–2021 byly získány finanční prostředky z Integrovaného regionálního operačního programu Evropských fondů. Z prostředků programu bylo zrestaurováno celkem 266 svazků. Jejich výběr byl velice obtížný, protože celkové nebo částečně restaurování potřebuje na základě probíhajícího restaurátorského průzkumu již několik tisíc svazků.

V roce 2021 byl získán příspěvek Nadace 700 let města Plzně na restaurování jednoho prvotisku a dvou starých tisků, které v minulosti vlastnilo plzeňské arciděkanství, dalším restaurovaným tiskem byl popis Svaté země z konce 16. století se jmény plzeňských měšťanů, kteří jej přečetli ve století 19.

Často používané vzácné tisky je možné nahradit věrnou kopií nazývanou faksimile. V současné době vznikají buď fotochemickou cestou, nebo využitím digitální technologie, zpřístupnění může být jak v podobě papírového tisku, tak v digitální podobě na internetu. Originální tisky se v SVK PK půjčují pouze k prezenčnímu studiu a jejich kopírování se povoluje pouze výjimečně.

Přehled hlavních exponátů

1. *Kodex vyšehradský*. – Faksimile rukopisu. Výběr z evangelií vzniklý pravděpodobně u příležitosti korunovace prvního českého krále Vratislava I. v Praze r. 1086, románský styl výzdoby, románské písmo.
2. *Velislavova bible*. – Faksimile rukopisu. Biblické příběhy vyprávěné v obrazech, gotický styl výzdoby, 40. léta 14. stol. Na konci připojena Legenda o sv. Václavovi.
3. *Antifonář*. Slaný 1677. *Graduál*. 17. st. Rukopis. – Hudebnina ručně psaná na pergamenu, určená pro pěvecký sbor. Výzdoba i vazba knihy napodobují gotický sloh.
4. Guido de Columna: *Trojánská kronika*. [Plzeň, cca 1484–1486]. – Faksimile prvotisku. Písmo gotická bastarda napodobující soudobé rukopisy.
5. Vodňanský, Jan. *Vokabulář Lactifer*. Plzeň, 1511. – První tištěný slovník latinsko-český.
6. Eusebius Cesarejský: *De evangelica praeparatione*. Benátky, 1470. – Nejstarší prvotisk uložený v SVK PK s ručně malovanými zlacenými renesančními iniciálami, písmo antikva tiskaře Jenson.
7. *Biblia latina*. Norimberk, 1478. – Gotické písmo, ručně malované gotické iniciály, gotická vazba – světlá kůže, slepotisk, kování. Restaurováno.
8. Hájek z Libočan, Václav: *Kronika Česká*. Praha 1541. – Kolorované dřevořezové ilustrace. Restaurováno.
9. *Bible*. Praha, vydání 1549, 1556/57, 1560/61, 1570. – Dřevořezové ilustrace. Restaurováno.
10. Mattioli, P. A. *Herbář*. Praha, 1562. – Dřevořezové ilustrace. Restaurováno.

11. *Bible kralická*. [Kralice], 1579-1594. 6 svazků. – Renesanční titulní strany, četné vysvětlivky a poznámky k textu po straně (marginálie). – Renesanční vazby zachovány pouze na dvou svazcích, slepotisk, kolky, drobné kování, supralibros.
12. Paprocký, B. *Diadochos*. Praha, 1602. – Dřevořezové ilustrace, pohled na Plzeň. Restaurováno.
13. Münster, S. *Cosmographia*. Basilej, 1578. – Dřevořezové ilustrace. Popsání všech zemí světa, fantastické představy o málo známých končinách, mapa Čech orientovaná jih-sever, ručně kolorováno.
14. Pergamenová renesanční vazba – zeleně zbarvený pergamen vyjadřuje jméno vlastníka, dvořana Rudolfa II. Ferdinanda Hoffmanna z Grünbüchlu. Vlastnická označené na vazbě – supralibros. Vlastnictví označené uvnitř knihy – mědirytové exlibris.
15. *Obnovené právo a zřízení zemské v Království Českém*. Praha, 1627. – Ručně dopsaný český překlad.
16. Zeiler, Martin. *Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae*. Frankfurt nad Mohanem, 1650. – Mědirytové ilustrace, pohled na Plzeň. Restaurováno.
17. Hammerschmid, J. F. *Historie klatovská*. Praha, 1699.
18. Beckovský, F. J. *Poselkyně starých příběhů českých*. Praha, 1700. – Mědirytové portréty českých panovníků.
19. *Abbildung jagdboren Thiere*. Augsburg 1740. – Mědirytové obrazy lovných zvířat a jejich stop, reprezentativní tisk.
20. Ramhoffsý z Ramhoffenu, J. *Trojí popsání ... slavného vjezdu Marie Terezie ...* Praha 1743. – Mědirytové ilustrace zachycující korunovační průvod procházející Prahou roku 1743 a vlastní korunovaci Marie Terezie.

21. Koniáš, A. *Clavis haeresim claudens et aperiens. Klíč kacířské bludy k rozeznání ...* Hradec Králové, 1749.
22. *Constitutio criminalis Theresiana oder ... peinliche Gerichtsordnung.* Vídeň, 1769.
23. Martin von Cochem. *Zlatý nebeský klíč ...* Praha, 1778. – Opakovaně vydávaná kniha modliteb německého autora, dřevořezové, nebo mědirytové ilustrace.
24. Komenský, J. A. *Orbis pictus = Svět v obrázcích* Vídeň, 1779. – Jednoduché dřevořezové ilustrace.
25. Nový titulární kalendář ke cti sv. Václava. Na roky 1702, 1714, 1719, 1721. Praha. – Též předpověď počasí. Připojen adresář Českého království.
26. *Český slabikář pod titulem svaté Anny.* [Česko, 2. pol. 18. století]. – Abeceda ilustrována dřevořezy světců.
27. *Kraméryusowy Cýs. k. Pražské Posstowské Nowiny.* Praha, [1789]–1821.
28. Sedláček, J. V.: *Paměti plzeňské.* Plzeň, 1821. – Josef Vojtěch Sedláček (1785–1836), kněz premonstrátského kláštera v Teplé, od r. 1810 profesor matematiky, řečtiny a latiny na filozofickém ústavu v Plzni, umístěném v dnešní budově Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje, národní buditel.
29. Sedláček, J. V.: *Základové měřictví čili geometrie.* Praha, 1822.
30. Heber, F. A. *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser.* 1. díl. Praha, 1843. – Historicky cenné pohledy na české hrady a zámky, rytiny.

Použitá literatura

Bohatcová, Mirjam a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha, 1990. 622 s. : obr. – ISBN 80-7038-131-0. – Sign. 32A3668.

Boldan, Kamil. *Záhada kroniky trojánské : počátek českého knihtisku*. Praha, 2010. 66 s.: obr. – ISBN 978-80-7050-580-9. – Sign. 391A59723.

Boldan, Kamil. *Počátek českého knihtisku*. Praha, 2018. 317 s. : obr. – ISBN 978-80-88013-69-3. – Sign. 31B88045.

Tobolka, Zdeněk. *Kniha, její vznik, vývoj a rozbor*. Praha, 1949. 243 s., obr. příl. – Sign. 2646.

Voit, Petr. *Encyklopedie knihy : starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha, 2006. 1350 s., obr. příl. – ISBN 80-7277-312-7570. – Sign.32A1270.

Manuscriptorium [online]. Beroun : Albertina icome [cit. 2022-03-20]. Dostupné na: <www.manuscriptorium.com/>.

Kramerius [online]. Praha : Národní knihovna České republiky [cit. 2022-03-20]. Dostupné na: <<https://kramerius.nkp.cz/>>.

Studijní a vědecká knihovna
Plzeňského kraje

Sestavila:

PhDr. Marie Hálová

Grafická úprava:

Ing. Zuzana Holečková

PRAZDROJ LIDEM

PRO LEPŠÍ ŽIVOT

iceland liechtenstein norway

EVROPSKÁ UNIE

Evropský fond pro regionální rozvoj

Integrovaný regionální operační program

